

TÜRKİYE'DE DERİN YOKSULLUK

Seyfettin Gürsel*, Oğuz Yurtoğlu†

Yönetici Özeti

Yoksulluğun toplumsal sorunların ilk sırasında yer aldığı sanırız rahatlıkla söylenebilir. Buna karşılık yoksulluğun nasıl tanımlanacağı tartışmalı bir konudur. Farklı yoksulluk ölçütleri mevcuttur ve bu ölçütler farklı yoksulluk kümeleri belirlemektedir. Bu araştırma notunda “Derin Yoksulluk” adıyla daha dar ama kendi içinde daha tutarlı yeni bir yoksulluk ölçütü tanımlanmıştır. Bu ölçüt Maddi ve Sosyal Yoksunluğun hesaplanmasında kullanılan 13 sorunun içinden seçilen 6 temel maddi ihtiyaç esas alınarak oluşturulmuştur. Bu ihtiyaçların listesi aşağıda verilmiştir.

Bu ihtiyaçların en az 5’ini ve tümünü karşılayamayan fertler GYKA mikro verisinden ayrı ayrı hesaplanarak 2015-2023 döneminde derin yoksulluğun seyri ile 2023’te 12 bölgede derin yoksulluk seviyeleri ve başlıca özellikleri belirlenmiştir. 6 temel maddi ihtiyacın en az 5’ini karşılayamayan fertlerin toplam nüfusa oranı 2015’te yüzde 9’dan 2018’de yüzde 6,2’ye kadar gerilemiş, izleyen yıllarda dalgalı bir seyir izleyerek 2023’te yüzde 7,7 olmuştur. Derin yoksulluk seviyesini belirleyen başlıca etkenleri kişi gelir ve gelir dağılımı değişimlerinin oluşturduğu anlaşılmaktadır. 6 temel ihtiyacın hiçbirini karşılayamayan fertlerin nüfus oranının daha az dalgalı bir seyir izlediği izlenmektedir. 2015’te yüzde 3,4 olan bu oran 2023’te yüzde 3,3’tür.

Derin yoksulluğun bölgelere dağılımı oldukça eşitsiz bir görünüm sergilemektedir. En düşük oranlar Türkiye’nin Batı’sında en yüksek oranlar ise Güneydoğu ve Doğu’dadır. Bu olgu da kişi başı gelir seviyesinin derin yoksulluk üzerindeki etkisinin bir diğer karinesidir. Bununla birlikte İstanbul’da yüksek kişi başı gelire rağmen derin yoksulluk oranlarının Batı Anadolu, Batı ve Doğu Marmara’dan yüksekliği dikkat çekicidir. Öte yandan hane istihdam oranının düşüklüğünün ve düşük eğitim seviyesinin yüksekliğinin derin yoksulluğu artırıcı etki yaptığı anlaşılmaktadır.

Giriş

Yoksulluk Türkiye’nin toplumsal sorunlarının ilk sırasında yer alan bu nedenle de çok sözü edilen bir olgudur. Ancak “Kim yoksuldur?” sorusunun üzerinde görüş birliği olan bir yanıtı diğer ifadeyle tek bir ölçütü olmayıp farklı ölçütler dolayısıyla tanımlar mevcuttur. Bu ölçütler yoksulluğa iki farklı yaklaşımdan yola çıkılarak geliştirilmiştir. Birinci yaklaşımda yoksulluk

* Seyfettin Gürsel, **Betam**, seyfettin.gursel@bau.edu.tr

† Oğuz Yurtoğlu, **Betam**, oguz.yurtoglu@bau.edu.tr

hane/fert geliri üzerinden tanımlanır. Belirli bir ülke ve belirli bir yıl için para cinsinden bir yoksulluk çıtası belirlenir ve geliri bu çıtanın altında kalanlar “yoksul” olarak kabul edilir. Diğer yaklaşımda hanelerin belirli temel maddi ihtiyaçlara ne ölçüde ulaşabildiklerine bakılır. Belli sayıda temel ihtiyaca ulaşamayan haneler/fertler “yoksun” olarak kabul edilir.

TÜİK, Avrupa İstatistik Enstitüsü (Eurostat) ile uyumlu olarak Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi (GYKA) verisi ile parasal yoksulluğu 2005’ten itibaren “Görelî Yoksulluk” olarak adlandırılan ölçütle, maddi yoksunluğu ise 2015’ten itibaren “Maddi ve Sosyal Yoksunluk” olarak adlandırılan ölçüt ile takip ediyor. Bu ölçütlerin Türkiye’de yoksulluğu ne ölçüde gerçekçi ve tutarlı bir şekilde tanımladıkları oldukça tartışmalıdır. Bu konu İktisat ve Toplum Dergisi’nin Şubat sayısında[‡] yayınlanan bir makalede kapsamlı olarak ele alınmış ve bu ölçütlerin yoksulluğu tanımlamaktaki zafiyetlerini aşmayı amaçlayan, daha dar kapsamlı ama daha tutarlı “Derin Yoksulluk”[§] adıyla yeni bir yoksulluk ölçütü önerilerek 2022’de yoksul sayıları, oranları, yoksulluğun bölgesel dağılımı ile başlıca özellikleri incelenmiştir.

Bu araştırma notunda “Derin Yoksulluk” ölçütünün tanımı hatırlatılmakta ardından adı geçen makalenin önemli sayılabilecek bir eksikliğin tamamlanması amaçlanmaktadır. Makalede derin yoksulluk incelemesi 2022 yılı ile sınırlıydı. Bu notta derin yoksulluğun 2015-2023 döneminde seyri ele alınmaktadır. Derin yoksulluk oranının zaman içinde seyri iki bakımdan önemlidir: Bu oranda eğilim hangi yöndedir? Belirgin bir eğilim yoksa dalgalanmaların ekonomik dalgalanmalar ile ilintisi hakkında ne söylenebilir? Bir diğer farklılık da derin yoksulluğun bölgesel dağılımı ve başlıca özellikleri 2023 yılı verileri ile güncellenmiştir.

Derin Yoksulluğun tanımı

Derin yoksulluğun tanımı diğer ifadeyle ölçütü temel maddi ihtiyaçlara erişim olanağı yaklaşımını esas almaktadır. Bu bakımdan Maddi ve Sosyal Yoksunluk (M&SY) ölçütü için belirlenmiş olan 13 ihtiyaçtan** 6’sı temel maddi ihtiyaç olarak tanımlanmıştır. Bu 6 temel ihtiyaç şunlardır:

[‡] Ayşenur Acar-Erdoğan, Bülent Anıl, Seyfettin Gürsel, “Türkiye’de Derin Yoksulluk: Tanımı, büyüklüğü ve özellikleri”, İktisat ve Toplum, Şubat 2025

[§]Ekonomik yazında maddi ihtiyaçları karşılayamama “yoksunluk” (*deprivation*) kavramıyla betimleniyor. Bu bakımdan yeni ölçütün “Derin Yoksunluk” şeklinde adlandırılması daha uygun olabilirdi. Ancak kamuoyunda “yoksunluk” sözcüğünün kullanılmaması hatta bilinmemesi ve yoksunluk ile yoksulluğun son tahlilde aynı toplumsal olgu olması nedeniyle “Derin Yoksulluk” adı tercih edilmiştir

3 Bu 13 ihtiyaç şunlardır: 1)Ekonomik olarak beklenmedik harcamaları karşılama 2)Kira, elektrik, su, doğalgaz faturaları, kredi taksitleri ve borç ödemeleri 3)İki günde bir et, tavuk, balık içeren yemek 4)Evi yeterince ısıtmak 5)Evden uzakta bir haftalık tatil (tüm aile fertleri için) 6)Eskiyen mobilyaları değiştirmek 7)Eskiyen giysilerin yerine yenisini almak (fert düzeyinde) 8)Düzgün iki çift ayakkabıya sahip olmak (fert düzeyinde) 9)Otomobil sahipliği 10)Ayda en az bir kez tanıdıkları ile toplanmak (fert düzeyinde) 11)Ücretli boş zaman faaliyetlerine katılmak (fert düzeyinde) 12)Kendini iyi hissetmek için bir miktar para harcama (fert düzeyinde) 13)Kişisel amaçlı kullanım için internet sahipliği (fert düzeyinde). M&SY ölçütüne göre bu 13 ihtiyaçtan 7’sini karşılayamayanlar “yoksun” olarak tanımlanmaktadır. 2022’de M&SY oranı Türkiye genelinde yüzde 16,6 olarak tahmin edilmiştir

1. Ekonomik olarak beklenmedik harcamalar^{††}
2. Kira, elektrik, su, doğalgaz faturaları, kredi taksitleri ve borç ödemeleri
3. İki günde bir et, tavuk, balık içeren yemek
4. Evin yeterince ısınması
5. Eskiyen giysilerin yerine yenisini almak (fert düzeyinde)
6. Düzgün iki çift ayakkabıya sahip olmak (fert düzeyinde)

Dikkat edilirse M&SY ölçütünün 7 maddesi Derin Yoksulluk ölçütünün dışında bırakılmıştır (Bkz dipnot 3). Bu 7 maddenin 4'ü otomobil sahipliği, bir hafta tatil, eskiyen mobilyaları yenisi ile değiştirme ve internet erişimidir. Bu ihtiyaçların karşılanamamasının derin yoksulluk göstergesi olduğunu düşünmüyoruz. Diğer 3 madde, ayda bir kez tanıdıklarla toplanmak, ücretli boş zaman faaliyetlerine katılmak ve kendini iyi hissetmek için bir miktar para harcamak, Eurostat'ın deyimiyle "toplumsal dışlanma" (*social exclusion*) göstergeleridir ve esasen Avrupa ülkeleri için düşünülmüştür. Nitekim bu toplumsal ihtiyaçların karşılanma oranının Türkiye'de nispeten yüksek olduğu ve M&SY ölçütünü azaltıcı etki yaptığı gözlenmektedir (Bkz adı geçen makale).

Derin yoksulluğun göstergesi olarak kabul ettiğimiz 6 temel maddi ihtiyacın^{††} 5'ini karşılayamayan haneleri ve bu hanelere mensup tüm fertleri derin yoksullar, bu fertlerin toplam nüfusa oranını da derin yoksulluk oranı olarak tanımlıyoruz. Bu küme şekil ve tablolarda DY_5/6 olarak gösteriliyor. Derin Yoksul kümesi 6 temel maddi ihtiyacın hiçbirini karşılayamayan fertleri de içermektedir. Açıkçası bu alt kümeye ne ad vereceğimizi bilemedik. "En derin yoksulluk" şeklinde adlandırılabilir. Bu küme şekil ve tablolarda DY_6/6 olarak gösteriliyor.

Derin Yoksulluğun seyri:2015-2023

İlk olarak DY_5/6 ve DY_6/6 kümelerine ilişkin derin yoksulluk oranlarının 2015-2023 döneminde nasıl bir seyir izlediğine göz atalım. 2015'te yüzde 9 olan DY_5/6 diğer ifadeyle 6 temel maddi ihtiyaçtan 5'ini karşılayamayan fert sayısının toplam nüfusa oranı yüzde 9'dur. Bu oldukça yüksek bir orandır. Bu oran 2018'de yüzde 6,2'ye kadar gerilemiştir. Bu oldukça hızlı bir iyileşmedir. Bu yıllarda reel ekonomik büyüme dalgalı bir seyir izlemiş olsa da yıllık ortalama yıllık kişi başı gelir artışı yüzde 3,8 gibi oldukça yüksek bir rakama ulaşmıştır. En düşük yüzde 10'luk gelire sahip kesimin toplam gelir içindeki payı da bu dönemde yüzde 2,3'ten 2,4'e yükselmiştir.

Buna karşılık derin yoksulluk oranı, 2019'da kişi başı gelir artışının duraklaması ardından etkileri 2020'nin ikinci çeyreğinden 2021'in ilk yarısına kadar devam eden COVID19 şoku sonucu yükselişe geçmiş ve 2021'de yüzde 9,2'ye ulaşmıştır. Takip eden iki yılda kayıpların fazlasıyla telafisiyle kişi başı gelirdeki yüksek artış (ortalama yüzde 4,7) sayesinde derin yoksulluk oranı yeniden azalmaya başlayarak 2023'te yüzde 7,7'ye gerilemiştir. Derin yoksulluk oranının

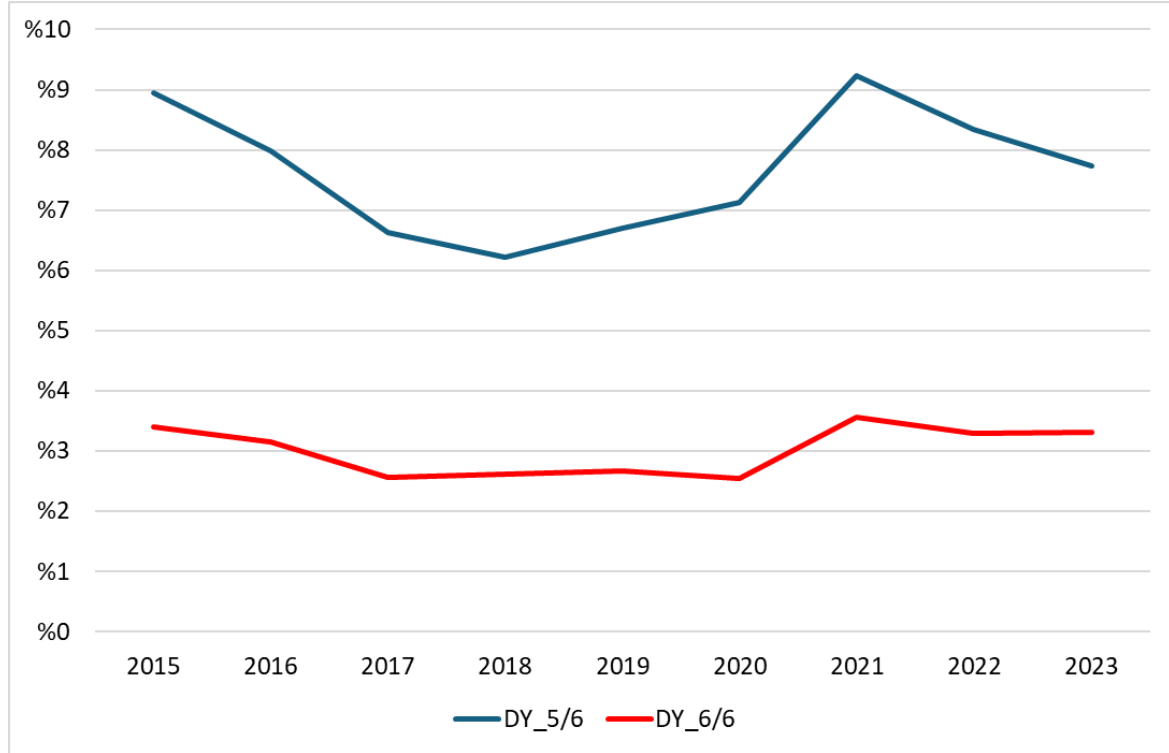
---

^{††} TÜİK anketçilerine 2021 yılı için beklenmedik harcama tutarını ortalama 1.240 TL olarak bildirmiştir. 2025 Nisan için bu tutar TÜFE ile Nisan an itibariyle güncellendiğinde yaklaşık 7.100 TL'dir.

^{††} Bu ihtiyaçların ilk dördü hane düzeyine, son ikisi ise fertlere ilişkindir. Bu iki ihtiyacın karşılanıp karşılanmadığı GYKA'da 15 ve üzeri yaştaki fertler için sorgulanmakta, 15 yaşından küçük fertler için ise 15 ve üzeri fertlerin çoğunluğu ya da yarısı bu iki ihtiyacı karşılayamıyorsa 15 yaş altı fertlerin tümü yoksun olarak kabul edilmektedir.

2018'deki dip seviyesinin üzerinde olması dikkat çekicidir. Bu dönemde yüzde 10'luk kesimin toplam gelir içindeki payı 2020'de yüzde 2,2'ye kadar geriledikten sonra artışa geçerek 2023'te yüzde 2,5'e yükselmiştir. Bu olgular kişi başı gelirin değişimi ile GSYH içinde en düşük gelirli kesimin payındaki değişim derin yoksulluğun seyri üzerinde (DY_5/6) etkili olduğunu açıkça göstermektedir.

Şekil 1: Derin yoksulluk oranı: 2015-2023

Kaynak: TÜİK GYKA mikro verileri, Betam hesaplamaları

Öte yandan DY_6/6 (en derin yoksulluk) oranının diğer ifadeyle 6 temel maddi ihtiyacın hiçbirini karşılayamayanların toplam nüfusa oranının seyrinde en dikkat çekici özellik, her ne kadar DY_5/6 oranında gözlemlenen dalgalanmayı bire bir takip ediyor olsa da dalga boyutlarının çok daha düşük olmasıdır. 2015'te yüzde 3,4 olan DY_6/6 oranı 2019'da yüzde 2,6'ya geriledikten sonra 2021'de yüzde 3,6'ya yükselmiş 2023'te de yüzde 3,3'e inmiştir. Bu özellik en derin yoksulluk kümesinin kişi başı reel gelir artışlarından sınırlı ölçüde etkilendiğini dolayısıyla belli bir katılığa sahip olduğunu düşündürmektedir. Yüzde 5'lik gelir diliminin payının da 2015-2023 döneminde yüzde 0,9 ile yüzde 1,0 arasında gidip geldiğini ekleyelim.

Derin yoksulluğun bölgesel dağılımı

Türkiye'de derin yoksul (DY_5/6) fert sayısı yaklaşık 6,5 milyon hane sayısı da 1,8 milyon, "en derin yoksul (DY_6/6) sayısı ise 2 milyon 817 bin hane sayısı da yaklaşık 780 bindir (Tablo 1). Bilindiği gibi Türkiye'de bölgeler arasında gerek kişi başı gelir gerek işsizlik ve istihdama katılım düzeyleri bakımından çok büyük eşitsizlikler mevcuttur. Bu nedenle ülke genelinde belirlenen derin yoksulluk oranlarının ve derin yoksul sayılarının bölgeler arasında ne ölçüde farklılaştığını

bilmek önemlidir. Bölgelerde derin yoksulluğun seviyesi ve bölgesel özellikleri aynı zamanda derin yoksullukla mücadele politikalarının tasarımında büyük öneme sahiptir.

Tablo 1’de 12 bölgede (kapsanan iller Ek Tabloda) 2023 yılının derin yoksulluk oranları ve derin yoksul fert sayıları gösterilmektedir. Derin yoksulluğun bölgeler arasında son derece eşitsiz dağıldığı apaçık ortadadır. Tahmin edileceği gibi en yüksek oranlar yüzde 20,7 (DY_5/6) ve yüzde 10,7 (DY_6/6) ile Güneydoğu’dadır. Bu oranlar Türkiye ortalamalarının (yüzde 7,7 ve 3,3) yaklaşık 3 katıdır. Bu bölge oldukça yüksek bir nüfusu barındırdığından 6 temel maddi ihtiyaçtan en az 5’ini karşılayamayan fert sayısı yaklaşık 2 milyondur; hane sayısı da 371 bindir. Bunların yaklaşık yarısı da bu ihtiyaçların hiçbirini karşılayamamaktadır.

Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde oranlara sahip diğer iki bölge yüzde 14,7 ve 6,6 oranlarıyla Kuzeydoğu Anadolu ile yüzde 12,5 ve 4,4 oranlarıyla Ortadoğu Anadolu’dur. Doğu Karadeniz ile Akdeniz DY_5/6 itibarıyla Türkiye ortalamasından bir miktar yüksek DY_6/6 itibarıyla bir miktar az derin yoksulluğa sahip bölgelerdir. Bu 4 bölgede ve Güneydoğu’da toplam derin yoksul fert sayısı 2023 yılında 3 milyon 835 bin olup ülke genelindeki derin yoksul sayısının yüzde 58,3’ünü oluşturmaktaydı. Akdeniz hariç bu bölgelerin ortak özelliği kişi başı gelirin Türkiye ortalamasının oldukça altında olmasıdır. Akdeniz ise gelir eşitsizliğinin oldukça yüksek olduğu bir bölgedir.⁵⁵

Tablo 1: Bölgelerde derin yoksulluk oranları ve sayıları (2023)

	DY_5/6 (%)	DY_5/6 (000)	DY_6/6 (%)	DY_6/6 (000)	Bölge nüfusu (000)
İstanbul	5,4	845	2,4	376	15.656
Batı Marmara	4,0	152	1,4	53	3.808
Ege	6,1	668	2,6	285	10.947
Doğu Marmara	2,2	189	0,7	60	8.599
Batı Anadolu	5,0	419	1,9	159	8.388
Akdeniz	7,9	857	2,9	315	10.851
Orta Anadolu	5,8	243	1,7	71	4.181
Batı Karadeniz	5,6	265	2,7	128	4.731
Doğu Karadeniz	8,2	224	3,0	82	2.733
Kuzeydoğu Anadolu	14,7	319	6,6	143	2.172
Ortadoğu Anadolu	12,5	487	4,4	171	3.897
Güneydoğu Anadolu	20,7	1.948	10,4	979	9.411
Türkiye	7,7	6.574	3,3	2.817	85.372

Kaynak: TÜİK, GYKA mikro veri tabanı (2023), yazarların hesaplamaları

En düşük oranlara sahip iki bölge 2,2 ve 0,7 oranlarıyla Doğu Marmara, yüzde 4,0 ve 1,4 oranlarıyla Batı Marmara’dır. Bu bölgeleri sırasıyla Batı Anadolu (yüzde 5,0 ve 1,9), Batı Karadeniz (yüzde 5,6 ve 1,9), Orta Anadolu (yüzde 5,8 ve 1,7) ve Ege (yüzde 6,1 ve 2,6)

⁵⁵ İlk bakışta verimli ovalara sahip turizmin gözdesi Akdeniz’in yüksek derin yoksulluk oranına (DY_5/6) sahip olması şaşırtıcı gelebilir. Ancak kıydan uzaklaşıp Toroslara doğru gidildikçe yoksulluğun kol gezdiği çok farklı bir coğrafya ve ekonomi ile karşılaşılır. Bu nedenle Akdeniz’in kendi içinde oldukça yüksek bir gelir eşitsizliğine sahip olması şaşırtıcı değildir.

izlemektedir. Bu bölgelerde toplam derin yoksul sayısı 1 milyon 936 bin olup toplamın yüzde 29'unu oluşturmaktadır. Bu bölgelerde Orta Anadolu hariç kişi başı gelir Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir.

İstanbul 12 bölge arasında derin yoksulluk bakımından istisnai bir konuma sahiptir. Türkiye ortalamasının çok üzerinde kişi başı gelire sahip olmasına rağmen derin yoksulluk oranları yüzde 5,4 ve 2,4 ile Doğu ve Batı Marmara ile Batı Anadolu'nun oldukça üzerindedir. Yüksek nüfusu nedeniyle İstanbul'da 2023'te 845 bin fert ve 253 bin hane derin yoksulluk koşullarında yaşamaktaydı. İstanbul'un istisnai konumunun en önemli nedeni kuşkusuz bu mega kentte son yıllarda hayat pahalılığında yaşanan büyük artıştır. Farklı söylersek, kişi başı gelir cari fiyatlarla diğer bölgelere göre yüksek olsa da bu gelirin satın alma gücü giderek azalmıştır.

Derin yoksulluğun bölgeler itibariyle başlıca özellikleri

Derin yoksulluğun yaygınlığında bölgeden bölgeye büyük farklılıklar olması bu toplumsal sorunla mücadelenin de bölgeler düzeyinde tasarlanması gerektiğini ortaya koyuyor. Mücadele politikalarının tasarımında bölgesel farklılıkların yapısal kaynaklarının belirlenmesi şüphesiz önemli olacaktır. Bu araştırma notunda bu ihtiyaca yönelik bir ilk yaklaşım olarak üç yapısal özelliğin bölgeler düzeyinde durumu incelenmektedir. Bu özellikler derin yoksul (DY_5/6) hanelerde istihdam oranı, yetişkin fertlerin eğitim seviyeleri ve derin yoksul kümesine mensup emeklilerin sayısıdır.

Ekonomik gelişmişlik düzeyleri ve toplumsal yapılar bakımından benzer özelliklere sahip bölgeleri toplulaştırarak daha az bölge üzerinde çalışmanın hem sonuçları yorumlamayı hem de olası destek politikalarının bölgesel tasarımını kolaylaştırılacağı düşünülmektedir derin yoksulluk oranları 12 bölge yerine 5 bölge düzeyinde ele alınmıştır. Benzer özellikler çerçevesinde uygun toplulaştırma aşığıdaki gibi yapılabilir:

Bölge 1: Marmara (Batı ve Doğu), Ege, Batı Anadolu ve Batı Karadeniz

Bölge 2: Orta Anadolu ile Ortadoğu Anadolu

Bölge 3: Kuzeydoğu ve Güneydoğu Anadolu ile Doğu Karadeniz

Bölge 4: Akdeniz

Bölge 5: İstanbul

Derin yoksul hanelerde istihdam

Derin yoksulluk içindeki hanelerde çalışan sayısının az olması beklenir. Veriler bu beklentiyi doğrulamaktadır. Ülke genelinde hane ortalama istihdam oranı 1,1'dir. Bu oran yüzde 0,9 (Akdeniz) ile yüzde 1,2 (Marmara, Batı Karadeniz, Batı Anadolu, Ege) arasında değişmektedir (Tablo 2). Bu hanelerin çoğunluğunda kazanç sahibi fert sayısının bir ile sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Haneye gelir getiren sayısının yanı sıra hane büyüklüğünü de (toplam fert sayısı) dikkate almak gerekir. Çalışan sayısının hane büyüklüğüne oranının en düşük olduğu (yüzde 22,5) bölgeler Güneydoğu, Kuzeydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgeleridir. Kabaca bir kişi çalışıp 5 kişiye bakmaktadır. Bu bölgelerde derin yoksulluk oranlarının çok yüksek olduğunu görmüştük. Çalışan sayısının hane büyüklüğüne oranının en yüksek olduğu (yüzde 34,9) bölgeler ise Marmara, Ege, Batı Anadolu ve Batı Karadeniz'dir. Kabaca bir kişi çalışıp 3 kişiye bakmaktadır. İstanbul'da da benzer bir durum söz konusudur. Bu bölgelerin tümünde derin

yoksulluk oranlarının ülke ortalamasının altında olduğunu biliyoruz. Bu olgular derin yoksullukla mücadelede istihdam oranlarının artırılmasına yönelik politikaların önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 2: Derin yoksul hanelerde istihdam (2023)

	Ortalama istihdam edilen sayısı	Hane büyüklüğüne oranı (%)
Bölge 1: Marmara, Ege, Batı Anadolu ve Batı Karadeniz	1,2	34,9
Bölge 2: Orta Anadolu ile Ortadoğu Anadolu	1,2	27,9
Bölge 3: Kuzeydoğu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz	1,1	22,5
Bölge 4: Akdeniz	0,9	26,7
Bölge 5: İstanbul	1,1	32,0
Türkiye	1,1	28,1

Kaynak: TÜİK, GYKA mikro veri tabanı (2023), yazarların hesaplamaları

Derin yoksul hanelerde eğitim düzeyi

Tahmin edilebileceği gibi derin yoksul hanelerde yetişkin fertlerde düşük eğitimlilerin (lise altı) payı çok yüksektir: Türkiye genelinde yüzde 85,2. Bölgesel paylar arasındaki farklar da ihmal edilebilecek kadar düşüktür (Tablo 3). Derin yoksulluğu azaltmanın yolunun orta-uzun vadede eğitim düzeyini artırmaktan geçtiği aşikârdır. Genç hatta orta yaş gruplarında mesleki eğitim ve girişimcilik (örneğin kooperatif ve mikro krediler ile) programlarının geliştirilmesi şarttır. Bu programlar başarılı olduğu ölçüde istihdam oranları da artacaktır.

Tablo 3: Derin yoksul hanelerde eğitim düzeylerine göre yetişkinlerin dağılımı (2023) (%)

	Lise altı	Lise	Yükseköğretim
Bölge 1: Marmara, Ege, Batı Anadolu ve Batı Karadeniz	87,5	10,6	1,9
Bölge 2: Orta Anadolu ile Ortadoğu Anadolu	85,8	13,0	1,2
Bölge 3: Kuzeydoğu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz	83,5	13,7	2,8
Bölge 4: Akdeniz	87,1	10,2	2,8
Bölge 5: İstanbul	83,3	13,5	3,2
Türkiye	85,2	12,3	2,4

Kaynak: TÜİK, GYKA mikro veri tabanı (2022), yazarların hesaplamaları

Derin yoksul hanelerde yetişkin fertlerin çok az da olsa bir kısmının yükseköğretim diplomasına sahip olması dikkat çekicidir. Yetişkinlerin içinde yüksek öğretimlilerin payı ülke genelinde yüzde 2,4'tür (102 bin yetişkin). Yüzde 3,2 ile en yüksek paya sahip bölgenin İstanbul olması da ilginç bir bulgudur. İstanbul'da toplam yetişkin nüfus içinde yüksek eğitimlilerin görece olarak daha büyük bir paya sahip olması bu durumu açıklıyor olabilir.

Derin yoksul emekliler

Emeklilerin büyük bir bölümünün ciddi geçim sıkıntısı çektikleri bilinmektedir. Bu bağlamda ne kadar emeklinin derin yoksulluk içinde yaşadığı kuşkusuz sorgulanmaya değer. Tablo 4'te DY_5/6 ve DY_6/6 kümelerine mensup emekli sayıları gösterilmiştir.*** 2023'te yaklaşık 194 bin emekli DY_5/6 kümesinde, bunların 55 bini de DY_6/6 kümesinde bulunuyordu. Bu sayılar küme sayılarına oranlandığında yüzde 2,9 ve yüzde 2 buluyoruz. Derin yoksulluk koşullarında yaşayan emekli sayısının oldukça düşük olduğu yadsınamaz.

İlk bakışta şaşırtıcı gibi görünse de bu sonuç, Türkiye'de emekliliğin SGK kayıtlı olarak en az 20/25 yıl çalışmayı gerektiren nispeten ayrıcalıklı bir statü olduğu dikkate alındığında, o kadar da şaşırtıcı sayılmaz. Tarımda çalışanların günümüzde bile yaklaşık yüzde 85'inin, kentlerde kendi hesabına çalışanların da yaklaşık yarısının SGK kaydı olmadığını hatırlatmak isteriz.

Tablo 4: Derin yoksul emeklilerin bölge sayıları ve derin yoksul sayısına oranları (2023)

	DY_5/6	Yüzde	DY_6	Yüzde
Bölge 1: Marmara, Ege, Batı Anadolu ve Batı Karadeniz	80.099	4,7	17.504	2,6
Bölge 2: Orta Anadolu ile Ortadoğu Anadolu	14.986	2,1	3.856	1,6
Bölge 3: Kuzeydoğu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz	56.659	2,3	14.676	1,2
Bölge 4: Akdeniz	18.338	2,1	72.58	2,3
Bölge 5: İstanbul	23.636	2,8	11.772	3,1
Türkiye	193.718	2,9	55.066	2,0

Kaynak: TÜİK, GYKA mikro veri tabanı (2022), yazarların hesaplamaları

Derin yoksul emeklilerin bölgesel dağılımına bakıldığında en dikkat çekici olgu, derin yoksul kümeleri (DY_5/6 ve DY_6/6) içinde emeklilerin toplam içindeki paylarının bölgeden bölgeye önemli farklar sergilemesidir. Derin yoksul kümesinde en yüksek pay yüzde 4,7 ile Bölge 1'de en düşük pay ise yüzde 2,1 ile Bölge 2 ve 4'te görülmektedir. Bu önemli bir farkın bir nedeni emeklilerin Bölge 1'de yoğunlaşmış olması olabilir. Nitekim derin yoksul emeklilerin yüzde 41,3'ü bu bölgede ikamet etmektedir. Başka nedenler de olabilir. En derin yoksul kümesinde ise en yüksek pay yüzde 3,1 ile İstanbul'da (derin yoksul kümesinde yüzde 2,8) en düşük pay ise yüzde 1,2 Bölge 2'de görülmektedir. İstanbul'da hayat pahalılığının emekli kesim üzerindeki olumsuz etkisi bir kez daha kendini göstermektedir.

*** Bu sayılar TÜİK'in 2023 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi (GYKA) fertlerin yıllık gelir kaynakları soruları esas alınarak tanımlanmıştır. İlgili soru "Ferdin 2022 yılı içinde elde ettiği emeklilik/yaşlılık/isteğe bağlı emeklilik gelirinin değeri (TL)" şeklinde olup hem emekli maaşını hem de yaşlı aylığını kapsamaktadır. 2022 yılında elde edilecek yaşlı aylığının yıllık toplamı 17.880 TL olarak hesaplanmış ve daha yüksek gelir beyan edenler emekli sayılmıştır.

Ek Tablo: 11 Bölgenin kapsadığı iller

Batı Marmara: Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Balıkesir, Çanakkale

Doğu Marmara: Bursa, Eskişehir, Bilecik, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova

Ege: İzmir, Aydın, Denizli, Muğla, Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak

Batı Anadolu: Ankara, Konya, Karaman

Akdeniz: Antalya, Isparta, Burdur, Adana, Mersin, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye

Orta Anadolu: Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Kayseri, Sivas, Yozgat

Batı Karadeniz: Zonguldak, Karabük, Bartın, Kastamonu, Çankırı, Sinop, Samsun, Tokat, Çorum, Amasya

Doğu Karadeniz: Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane

Ortadoğu Anadolu: Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli, Van, Muş, Bitlis, Hakkâri

Kuzeydoğu Anadolu: Erzurum, Erzincan, Bayburt, Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan

Güneydoğu Anadolu: Gaziantep, Adıyaman, Kilis, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Batman, Şırnak, Siirt